Реферат на тему: "Тіло в українській прозі: від "Енеїди" до сьогодні"

Тематично-літературні реферати

Українську літературу звикли уявляти цнотливою. У ній є селянська доля й національна ідея, є й кохання, але таке, щоб без тіла. Насправді тілесне в ній було завжди, тільки в школі про нього мовчали, а до читача його часто не пускали цензори. Коли література отримувала трохи свободи, вона одразу ставала відвертішою. Коли свободу забирали, тіло зникало зі сторінок першим.

Від жартів "Енеїди" до відвертості Винниченка

З тіла, власне, нова українська література й почалася. Перші частини "Енеїди" Івана Котляревського вийшли 1798 року, і його герої їдять і п'ють так само охоче, як закохуються. Трагічна у Вергілія історія Енея й Дідони тут стає майже фарсом:

Еней з Дидоною возились,
Як з оселедцем сірий кіт:
Ганяли, бігали, казились,
Аж лився деколи і піт.
Дидона ж мала раз роботу,
Як з ним побігла на охоту
Та грім загнав їх в темний льох!..
Лихий їх зна, що там робили, —
Було не видно з-за могили,
В льоху ж сиділи тільки вдвох.

Найсмішніше в цій строфі те, про що Котляревський мовчить. Еротики в сучасному розумінні тут ще немає, тіло в "Енеїді" існує, щоб смішити. Зате видно, що мова, якою почали писати нову українську літературу, тіла не соромилася. Сором прийшов пізніше, у XIX столітті, коли від літератури почали вимагати служіння народові.

Народницька проза кохання майже завжди карала: зваблена дівчина, нещасливий шлюб, осуд громади. Жіноче тіло там належало родині й селу. Ольга Кобилянська в "Царівні" (1896) і "Valse mélancolique" (1898) дала своїм героїням власні бажання. Відвертих сцен у неї немає, і вони їй не потрібні. Коли Софія сідає за фортепіано, вона завмирає, "мов статуя", рухаються тільки руки. Але Кобилянська дивиться не на неї. Навпроти сидить Ганнуся, художниця, найвільніша з трьох героїнь. Вона поблідла, руки лежать на колінах без руху. Оповідачка вперше бачить, "як над нею запанувала інша сила, чим її власна, і як вона піддалася їй". Слова "бажання" в цій сцені немає. Є тільки обличчя, яке біліє від чужої музики.

У "Землі" (1902) Кобилянська повертається в село, і там пристрасть до людини й пристрасть до землі виявляються однією силою, якої не контролює ніхто з героїв.

Володимир Винниченко пішов далі й заговорив прямо. Його персонажі обговорюють ревнощі, зради й вільні стосунки так, ніби це звичайні теми для розмови за чаєм. У романі "Чесність з собою" (1911) він сформулював своє головне переконання: людина має право жити так, як справді відчуває, навіть коли мораль каже інше. Сучасники звинувачували Винниченка в аморальності, його героїв — у

цинізмі. Та після нього вдавати, що сексуальності в українській прозі немає, вже не виходило. Для Винниченка тіло стало питанням етики, рішенням, за яке герой відповідає. У "Записках Кирпатого Мефістофеля" (1917) герой певен, що знає, як треба жити, і дорого платить за цю певність.

Тіло в міській прозі 1920-х і за радянської цензури

У 1920-ті проза переїхала в місто, і тіло поїхало разом із нею. У "Місті" Валер'яна Підмогильного (1928) Степан Радченко підкорює Київ, і жінки в його житті стають сходинками. Підмогильний пише про бажання тверезо, як про частину людської природи, яку нема сенсу ховати. Того ж року вийшла "Дівчина з ведмедиком" В. Домонтовича: кохання там розглянуто іронічно, наче збоку, але крізь іронію проступає справжня пристрасть.

Тривало це недовго. Підмогильного розстріляли 1937 року в Сандармоху, Винниченко на десятиліття став забороненим автором. У соцреалізмі герой будував і працював, а почуття йому дозволялися в межах пристойності. Із радянської літератури тіло зникло. З української — не зовсім: в еміграції Емма Андієвська й поети Нью-Йоркської групи писали про нього вільно, тільки в Україні їх тоді майже ніхто не читав.

Як тілесність повернулася в українську літературу

Коли цензура зникла, тіло повернулося майже одразу і гучно. "Рекреації" Юрія Андруховича (1992) з карнавалом, пиятиками й любовними пригодами викликали скандал. Тіло знову, як у Котляревського, стало частиною свята. Серйозну розмову почала Оксана Забужко "Польовими дослідженнями з українського сексу" (1996). Сама назва вже шокувала. Забужко показала, що інтимне життя не існує окремо від історії: страх і приниження, накопичені поколіннями, лягають у ліжко разом із коханцями.

У 2000-х про тіло пишуть уже без виклику. "Сьомга" Софії Андрухович (2007) відверто говорить про жіночу тілесність і сором, про те, як дівчина стає дорослою. Те, що в дев'яностих було скандалом, стало звичайною темою.

Сьогодні тілесне вже не мусить виправдовуватися. Воно може бути частиною великого роману або основою окремого жанру. Художнє еротичне оповідання довго існувало українською тільки в перекладах. Тепер його дедалі частіше пишуть українською від початку. Багато таких текстів виходить не у видавництвах, а на особистих сайтах і літературних платформах. Там, наприклад, публікує свої оповідання Соломія Зваба.

Котляревський сховав своїх героїв у льох і залишив читачам самим здогадуватися, що там було. Двісті з гаком років по тому українські автори заходять у той льох разом із героями.